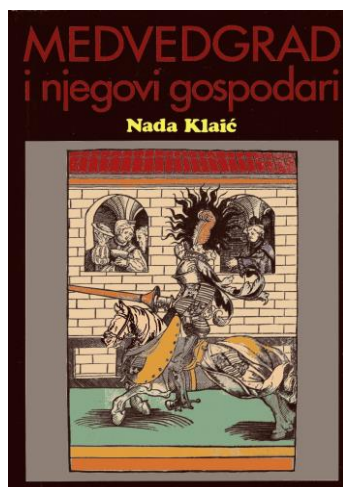

O lažljivim, prevrtljivim i rebelirajućim Turopoljcima

Nada Klaić: *Medvedgrad i njegovi gospodari*, Globus/Zagreb 1987.

Nedavno mi je došla u ruke knjiga poznate naše povjesničarke Nade Klaić: *Medvedgrad i njegovi gospodari*, koja je izašla u izdanju Globusa u Zagrebu još 1987. godine. Listajući je, primijetio sam da se velik dio knjige bavi i turopoljskim plemstvom, a kako me povijest našeg Turopolja oduvijek jako zanimala, prihvatio sam se čitanja. Bolje bi bilo da nisam jer sam se jako razočarao. Knjiga vrvi netočnim, pristranim, ustvari iskonstruiranim tvrdnjama i kako se god nekome može činiti da bi ocjena mogla biti preoštra, ipak se radi o falsificiranju turopoljske povijesti.

Ne bi tome bilo nikakvoga prigovora kad bi se radilo o nekim novim saznanjima ili kad bi u svojoj knjizi pružila bilo kakve dokaze kojima bi mogla potvrditi svoje teze. Sve svoje tvrdnje ona, međutim, temelji na pretpostavkama, na neobičnim konstrukcijama, na prešućivanju bitnih činjenica, uz istodobno relativiziranje ili proglašavanje falsifikatima onih isprava koje pobijaju ili ne podržavaju njezine teze.

O nastanku župe Turovo polje

Povjesničar Ivo Goldstein smatra da su Hrvati u Donjoj Panoniji (Slovinju) odmah po dolasku u ove krajeve između Save i Kupe prema staroj tradiciji donesenoj iz pradomovine ustrojili župu Turovo polje.¹

Starohrvatska plemenska župa (a takva je bila i župa Turovo polje, kasnije Turopolje) temeljila se na krvnoj vezi (rodbinskoj povezanosti), pobratimstvu (prihvatanjem za brata osobe koja nije bila u krvnom srodstvu), na privatnom vlasništvu te na zajedničkoj plemenskoj (općinskoj) imovini koja se naročito odnosila na šume i pašnjake.

Po nekoliko naraštaja iste obitelji živjelo u obiteljskoj zadruzi kojom je upravljao kućedomaćin ili domaćin zadruge, obično najstariji član. Svi su punoljetni članovi zadruge na posebnim skupovima (spravišćima) birali poglavara sela koji je imao pravo posredovati u sporovima pa su ga nazivali sucem (*iudex*). Područje djelovanja poglavara (suca) stoga se nazivalo sučija. Nekoliko sučija tvorilo je župu (*comitatus*). Poglavara župe zvanog župan ili

¹ Ivo Goldstein: *Hrvatski rani srednji vijek*, Novi Liber, Zagreb 1995.

komeš (*comes*) birali su seoski suci na velikom spravišću. Turopoljski je župan brinuo o zajedničkoj imovini cijele župe i bio vrhovni sudski arbitar na području Turopolja.

Svaka je obiteljska zadruga imala vlastitu pokretnu i nepokretnu imovinu (posjed), dok su sučija i župa posjedovale zajedničku (općinsku) imovinu, uglavnom šume i pašnjake, kojom se pod određenim uvjetima mogla koristiti svaka zadruga odnosno svaki njezin član. Kmetstvo ili ropstvo Hrvati (kao ni ostali Slaveni) nisu poznavali.

Župa je u svrhu obrane imala svoju vojnu postrojbu (banderij) pod vodstvom kapetana i vlastitu zastavu pod kojom su se ratnici okupljali.

U doba Arpadovića, u 12. i 13. stoljeću, bile su ustrojene županije kao viša teritorijalna upravna zajednica u koju su ušle postojeće plemenske župe. Značaj plemenskih župa od tada slabi, navodi Šandor (Aleksandar) Bresztyenszky² i rijetke od njih, poput Turopoljske župe u Zagrebačkoj županiji, uspjele su se na neki način održati. I zatim dodaje: „*Ovakova je – veli Smičiklas – prastara župa evo na ogledu Zagreba: Turopoljska*“.³

O turopoljskom plemstvu

Turopoljsko se plemstvo ubraja u najstarije tzv. rodovsko plemstvo. Ono se temelji na osobnoj slobodi svakog pojedinca i „plemenščini“ tj. na njihovom naslijeđenom posjedu.

Tek su dolaskom franačke vlasti Hrvati došli u dodir s feudalnim društvom i s podijeljenim klasnim sustavom u kojem su određene privilegije uživali bogati plemići, vitezovi i crkva. U tom je sustavu vrijedilo pravo jačega, a bogatstvo se stjecalo podjarmljivanjem slobodnih ljudi, oduzimanjem njihovih posjeda i pljačkom.

Nije stoga neobično da je već u 9. i 10. stoljeću počelo raslojavanje i hrvatskog društva. Moćne hrvatske obitelji na isti su način podjarmljivale slobodne seljake, oduzimali im posjede i stvarale od njih kmetove.

Povjesničar Trpimir Macan u knjizi *Povijest hrvatskog naroda*⁴ ovako objašnjava nastanak plemstva u doba feudalizma: „*To znači da se društvo počelo dijeliti na slobodne, na slobodne i neslobodne. Župani koji su bili kraljevi činovnici postajali su sve moćniji... Samostalnim stjecanjem nove zemlje, kraljevskim darovnicama, nasilnim oduzimanjem, prepuštanjem ili prodajom zbog siromaštva nastajale su razlike u posjedu i razlike među ljudima. Osiromašeni su u nevolji prodavali članove svoje obitelji pa i same sebe.... Tako su*

---

² BŠ, str. 34-35

³ BŠ, str. 36, Tade Smičiklas: *Povijest hrvatska I.* str. 517.

⁴ TM str. 34 -35.

postajali kmetovi. Izgubivši zemlju, prestajali su biti članovi plemena i vojnici... Biti slobodan, biti vojnik tada je značilo biti plemenit, biti plemić.

Za razliku od drugih hrvatskih župa, koje su s vremenom nestale kao žrtve osiljenih feudalaca, župa Turovo polje dugo se i uspješno opirala takvim nasrtajima i uspjela u cijelom razdoblju ranog srednjeg vijeka izboriti slobodu svojih žitelja, svojih posjeda i najveći dio svojega prvobitnog teritorija.

Kad je hrvatsko-ugarski kralj Andrija I. (koji je vladao od 1205. do 1235.) donio Zlatnu bulu 1222. godine, status oslabljenog rodovskog plemstva bio je prvi put definiran. Tom je bulom zajamčen plemićki status svim zemljoposjednicima koji su pravedno i pošteno stekli svoje posjede. Njima je priznato pravo trajnog posjedovanja, zajamčeno im je nasljedno pravo na posjed, a kao jedina obveza ostala im je na poziv kralja štititi zemlju od napada izvana. Turopoljci u župi Turovo polje u potpunosti su se uklapali u taj sustav. Stoga Trpimir Macan u *Povijesti hrvatskog naroda*⁵ spominje upravo turopoljsku općinu kao stalešku zajednicu nižeg plemstva temeljenu na odredbama Zlatne bule kralja Andrije II.

Povijesne neistine i krivotvorine Nade Klaić

Dolazimo do jedne, danas sporne isprave, koja se često spominje kao temeljni dokaz turopoljskog plemstva. Radi se o ispravi kralja Bele IV izdanoj 1225. godine kojom se zbog zasluga nekog Budune, njegove braće Ivana i Levče i njihovih rođaka, njih oslobađa od dužnosti podanika grada Zagreba i uzdiže u status plemića.⁶ Nada Klaić u načelu sumnja u vjerodostojnost spomenute isprave smatrajući da njom Turopoljci ne mogu pravdati niti dokazivati svoj slobodni i kasnije plemićki status. U sporu koji su od 1514. do 1525. godine Turopoljci vodili s Jurjem Brandenburškim oko vlasništva kaštela Lukavec Nada Klaić navodi da je „*turopoljskim plemićima nedostajala „pravna podloga“ za posvemašnji otpor vlasniku medvedgradske utvrde, ...jer nisu mogli dokazati da su zaista potomci onih slobodnjaka... koji su primili povlastice još u prvoj polovici XIII. st.*“ kao i da „*...nikakav sud ne bi takve njihove tvrdnje mogao prihvatiti kao istinite*“. (str. 188. i 189).

Emilij Laszowski smatra⁷, međutim, da se spomenuta isprava ipak „*odnosi na neke pripadnike turopoljske*“ dok Šandor Bresztyenszky⁸ ne pridaje tako veliki značaj ispravi Bele IV, jer postoje druge vjerodostojne isprave iz tog doba kao što je isprava bana Stjepana iz

---

⁵ TM str. 59.

⁶ PSPOT I. str. 1.

⁷ PT str. 237.

⁸ ŠB str. 36-37.

1255. godine, zatim bana Joakima iz 1271. i bana Nikole od 1278. godine. Plemićko podrijetlo Turopoljaca, međutim, nijednom autoru uopće nije sporno.

O ratovanju Turopoljaca

Nevjerojatna je njezina konstrukcija kako su Turopoljci odbijali ići u rat. Na temelju jedne potvrde koju je 19. kolovoza 1410. godine izdao Pavao Čupor, župan Zagrebačke i Križevačke županije⁹, a prema kojoj su trojica plemića iz Mlake bila novčano kažnjena jer se nisu odazvali na vojni poziv da ratuju u Krupi odnosno nisu poslali zamjenu, Nada Klaić na skoro cijeloj 114. stranici obrazlaže kako se „*turopoljski „šljivar“ bori protiv vojne obveze, ali se u isto vrijeme ne želi odreći i plemićkih povlastica*“, kao i to da ne smijemo doći „*u napast da Albene kao nove gospodare Medvedgrada i Turopolja proglasimo tiranima koji turopoljske slobodnjake tjeraju pod svojom zastavom u rat*“.

Nigdje se ni jednom riječju, niti u ovoj niti u nekoj drugoj ispravi ne spominje da su turopoljski plemići ikada odbijali ići u rat. Radi se o uobičajenoj novčanoj kazni za one plemiće (i to ne samo u Turopolju) koji se iz nekog razloga nisu mogli odazvati pozivu u rat odnosno nisu poslali zamjenu. Međutim, ona se može tumačiti i tako da su se svi Turopoljci osim navedene trojice odazvali pozivu. Tako je tumači Emilij Laszowski¹⁰ navodeći da su u spomenutom vojnom pohodu na Krupu i Ostrožac sudjelovali i Turopoljci.

Na str. 199. svoje knjige opet se Nada Klaić obrušava na „kukavičke“ Turopoljce: „*Ta zaista se moramo, uspoređujući napore hrvatskih velikaša s ponašanjem turopoljskih rebela, zapitati gdje je granica staleške uskogrudnosti u to doba krvavih ratova protiv Turaka. Zar smijemo šutke proći mimo činjenice da više od 500 svjedoka iz Slavonije zna samo za jednu jedinu borbu turopoljskih plemića pod Bečom?*“ Umjesto komentara na ove tendenciozne i netočne tvrdnje citirat ću Emilija Laszowskog¹¹: „*Kasnije, naročito kroz XVI. i XVII. vijek vidimo da se Turopoljci često bore protiv Turaka, te se pokazuju kao hrabri ljudi, braneći svoju domovinu. Već pod konac XV. i na početku XVI. vijeka doznajemo za prve borbe Turopoljaca sa Turcima.*“ Zbog iskazane hrabrosti i zasluga u ratovima nekima od njih podijelio je 1503. godine kralj Vladislav grbovnice¹².

Pišući o borbama oko Beograda 1521. godine Nada Klaić i dalje spletkari: „*U odsudnim borbama oko Beograda sudjeluje i banovac Pavao Kerečenji sa 1500 hrvatskih konjanika, pa nije isključeno da su mu se pridružili i neki turopoljski „goranci“, dakle*

---

⁹ PSPOT I. str. 161.

¹⁰ PT str. 257.

¹¹ PT, str. 258.

¹² PSPOT II., str. 210.

plemići koji su prihvatili „pomirbu“. Budući da „poljanci“ nisu išli u rat, ali nisu htjeli ni platiti banščinu...itd.“ (str. 200). Dakle, ona ustvari ne zna, jesu li Turopoljci sudjelovali u borbama oko Beograda, ali, kako kaže, *nije isključeno* da se nisu možda ipak pridružili neki „goranci“, jer „poljanci“ ne idu u rat!!! Otkuda ova tvrdnja, nije poznato, osim ako se ne poziva na vlastitu tezu da su Turopoljci rebeli u načelu odbijali ići u rat, mašući pritom potvrdom izdanom trojici Mlačana prije više od 100 godina o plaćanju kazne zbog neodaziva na poziv u rat.

Suprotno od nagađanja Nade Klaić piše Emilij Laszowski u Povijesti Turopolja da je 1521. godine toliko Turopoljaca „pošlo pod zastavu banovu, da nije bilo kod kuće dovoljno muževa, koji bi bili mogli braniti svoj imetak“¹³ To isto potvrđuje i kralj Ludovik u ispravi od 1. rujna 1521. godine obrazlažući da u sporu protiv Košačkog nisu mogli doći tužitelji „pošto su isti tužitelji na ratištu i zaokupljeni vojnom na Turke“¹⁴, a istu tvrdnju nalazimo i u ispravi bana Ivana Karlovića od 14. veljače 1522. godine¹⁵. Zabilježeno je također da je 1526. godine na Mohačkom polju poginulo 19 Turopoljaca.

Šljivari

Otkud Nadi Klaić ideja da turopoljske plemiće naziva „šljivarima“ također nije jasno, osim ako taj naziv ne uzima kao pogrdni naziv. „Šljivarima“ se u narodnoj predaji nazivaju neki podravski plemići koji su navodno u doba provale Tatara, kad je kralj Bela IV bježao i sklonio se u neku utvrdu, bacali kralju preko zidina grane sa zrelim šljivama, kako bi se prehranio, a on ih je u znak zahvalnosti nagradio plemstvom. Turopoljci to nisu mogli biti jer u to doba još nije postojao utvrđeni kaštel Lukavec. On će biti izgrađen dvjesto godina nakon provale Tatara.

Polje i Vrhovlje

Površno čitajući isprave koje je u četiri knjige *Povijesnih spomenika plem. općine Turopolja* objavio Laszowski¹⁶, Nada Klaić dolazi do „senzacionalnih“ otkrića. Pozivajući se na ispravu izdanu 26. ožujka 1455. godine¹⁷ napisala je na stranici 127. svoje knjige sljedeće: „...Pod vladavinom medvedgradskih gospodara stanovnici „Polja“ i „Brda“ nalaze, koliko danas znamo, prvi put zajednički rječnik...Tek tada „Brdo“ i „Polje“ nastupaju kao

---

¹³ PT, str. 258. i PSPOT II. str. 489.

¹⁴ PSPOT II. str. 486.

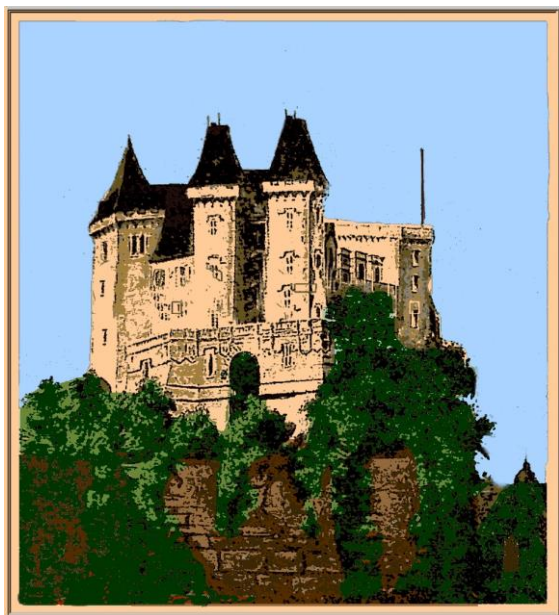
¹⁵ PSPOT II. str. 495.

¹⁶ PSPOT I. – IV.

¹⁷ PSPOT I. str. 339.

zajednička komuna...“ „To je prvi put da zajednički nastupa „universitas seu communitatis cunctorum nobilium tam predicti Campi Zagrabiensis quam moncium ecclesie sancte Katherine virginis et martiris Christi“, dakle sveukupno plemstvo Turopolja i Vukomeričkih Gorica“ ... Tako je Turopolje pod Celjskima učinilo prvi korak k ujedinjavanju...“

O tome, da su Polje i Vrhovlje tada prvi put našli zajednički jezik, da nastupaju kao zajednička komuna, a pogotovo da u tome bilo kakvu zaslugu imaju medvedgradski gospodari, o tome u spomenutoj ispravi nema ni slova. Emilij Laszowski točnije navodi¹⁸ da se u toj ispravi prvi put ističe „kasnije dobro poznata razdioba Turopolja u „Polje“ i „Vrhovlje““. Sve ukazuje na to da ranije takve podjele nije bilo, pa medvedgradski gospodari nisu niti imali što ujediniti.

Da Nada Klaić donosi proizvoljne zaključke pobija i sam nastavak teksta u ovoj ispravi. U tekstu piše da su svi plemići Turopolja (dakle Vrhovlja i Polja) odlučili darovati posjed u Kupčini crkvi sv. Jurja u Odri te da su odluku o darovanju donijeli plemići već ranije, što znači da je ovom zajedničkom spravišću morao prethoditi neki raniji zajednički skup plemića Polja i Vrhovlja na kojem je odluka donesena. A kad pogledamo uvodni tekst isprave vidimo da je skup vodio „Thomas filius Pauli filii condam Gregorii filii Woyne de Wojnosecz comes terrestris eiusdem Campi“, što znači župan turopoljski Tomo, sin Pavlov iz Vojnošca (danas Cvetković brda), dakle iz Vrhovlja, a on to ne bi mogao postati da za njega još prije toga na zajedničkom spravišću nisu glasovali i suci iz Polja koji su činili većinu. Taj isti župan spominje se i dvije godine ranije¹⁹, a osam godina ranije, u ispravi izdanoj 31. kolovoza 1447. godine²⁰ spominje se uz župana Jurja, sina Egidijevog iz Kurilovca, također i Tomo Bukovčak iz Vojnošca (Cvetković brda), „in sua ac universorum aliorum nobilium iobagionum similiter castrensis de eadem, nominibus...“, dakle, kao predstavnici sveukupnog turopoljskog plemstva. I onda konačno slijedi u toj istoj ispravi tekst koji u potpunosti pobija proizvoljnu tvrdnju Nade Klaić: odluku o darovanju donijeli su plemići na svojem spravišću koje se

¹⁸ PT str. 324.

¹⁹ PSPOT I, str. 316, 335. – 339.

²⁰ PSPOT I, str. 285.

održalo oko crkve sv. Jurja u Odri, na mjestu na kojem se *odvjkada (ab antiquo)* održavaju zajedničke sjednice i spravišća.

Kad već spominjemo ovu ispravu onda treba naglasiti da je za nas značajna iz sasvim drugog razloga. Iz nje saznajemo da su se ranije, prije negoli je bila izgrađena utvrda Lukavec, turopoljska spravišća održavala na otvorenom oko crkve sv. Jurja u Odri, sveca zaštitnika plemenite općine turopoljske čiji se lik nalazio na općinskoj zastavi. Tamo je bilo i glavno sudište plemenite općine turopoljske (*tam in sede iudicaria provinciali in Odra, circa ecclesiam beati Georgii martiris Christi*).

Bivši ban Ivan Tuz od Laka, gospodar Medvedgrada, otima Turopoljcima kaštel Lukavec

Zbog učestalih prodora Turaka tijekom 15. stoljeća Turopoljci su negdje između 1464. i 1467. godine podigli drvenu utvrd (kaštel) Lukavec. Kad su 1478. godine Turci opet s velikom vojskom krenuli preko Kupe, turopoljski se župan Matija Maloobreški obratio ondašnjem gospodar Medvedgrada, Ivanu Tuzu od Laka, bivšem slavonskom banu, da mu pošalje nekoliko puškara radi obrane kaštela Lukavec. Ivan Tuz udovoljio je županovoj molbi i poslao dvanaest svojih puškara u Lukavec, ali kad je turska opasnost minula, medvedgradski su strijelci potjerali Turopoljce iz kaštela i zauzeli lukavečki kaštel za svoga gospodara Ivana Tuza. Postavivši se za gospodara Lukavca, Ivan Tuz od Laka ponašao se prema turopoljskim plemićima kao prema kmetovima i tražio od njih dažbine i obveze, koje su oni odbili plaćati, pa im se Ivan Tuz osvećivao nasiljem. Bio je to početak dugotrajnih borba turopoljskih plemića za njihova prava i za Lukavec.

U nemogućnosti da plati visoku kaznu na koju ga je kralj Matijaš Korvin bio osudio, Ivan Tuz od Laka podmetnuo je kralju kao zalog kaštel Lukavec i tako je kralj došao u posjed Lukavca, a od kralja ga je dobio njegov sin Ivaniš Korvin. Nakon Ivaniševe smrti njegova se udovica Beatrica (rođena Frankopan) udala 1509. godine za markiza Jurja Brandenburškog, nećaka kralja Vladislava II. Jagelovića, koji je postupao s turopoljskim plemićima isto kao i Ivan Tuz od Laka. Detaljno o tome, ali i o kasnijim stradanjima Turopoljaca piše Emilij Laszowski u *Povijesti plem. općine Turopolja*²¹. Turopoljci su se 1514. godine potužili kralju čime je pokrenut višegodišnji spor Turopoljaca i medvedgradskih gospodara koji je na kraju završio pobjedom Turopoljaca.

---

²¹ PT, str. 58-78.

Nada Klaić u svojoj knjizi daje za pravo Jurju Brandenburškom i optužuje za pristranost povjesničara Ivana Kukuljevića Sakcinskog koji se, kako ona tvrdi, „*nikad nije pitao nisu li „nasilja“ medvedgradskih kapetana i kaštelana ipak imala zakonsku podlogu? Ili, zar mu (Kukuljeviću) nije bila dužnost da ustanovi jesu li rebeli za desetogodišnjeg Jurjeva neposrednog vlasništva plaćali javna podavanja i vršili svoje dužnosti? Gledajući odnose markiz Juraj – turopoljski „šljivari“ odviše sa stajališta turopoljskih rebela, Kukuljević je smetnuo s uma činjenicu...da vlastelin i njegov podložnik čine u načelu čvrstu cjelinu“* (str. 199.). Dakle, prema mišljenju Nade Klaić, Turopoljci su podložnici (kmetovi) i njihova je dužnost tako se odnositi prema svojem medvedgradskom gospodaru. Naziva ih pobunjenicima („rebelima“), a onda nastavlja: „*Turopoljski rebeli na isti su način dočekali novog zakupnika – Ivana Kosačkoga, a on opet i nije imao drugačiji izbor nego poslužiti se istim onim sredstvima kojima je Juraj sa svojim činovnicima mislio dovesti Turopoljce na pokornost“* obrazlaže Nada Klaić. (isto str. 199). A Ivan Košački Kolovratski ne radi za svog gazdu Jurja Brandenburškog u rukavicama. Već u svibnju 1521. godine odvodi dvojicu neposlušnih turopoljskih plemića, Petra Horostića i Andriju Biserića, u Medvedgrad i ubija ih, a onda nastavi pljačkati turopoljske plemićke posjede. I, dakako, prema tumačenju Nade Klaić (str. 200.): „*poslani vojnici navaljuju isključivo na plemićke kurije „poljanaca“ rebela...“*, pa se „*...odmah može vidjeti da su posrijedi isti „otpornici“..“*. To pljačkanje „Poljanaca“ za Nadu Klaić bila je igrarija jer „*...čitajući popis opljačkane robe, ne možemo se oteti dojmu da rebeli pretjeruju“*.

Osobito je zanimljiva njezina podjela Turopoljaca na turopoljske pitome „gorštake“ i divlje „poljance“. „*Spomenuta dioba „poljanaca“ od „gorštaka“ ima iza sebe i različitu materijalnu osnovu“*, objašnjava Nada Klaić na str. 196. „*Nisu li gorštaci siromašniji i ugroženiji, pa više trebaju zaštitu vlastelina i njegove vojnike, jer ih inače nitko ne može zaštititi? Tu su potrebu osjetila naročito ona „braća“ koja su imala svoje domove uz lukavečki kaštel“*. Zbog toga su „gorštaci“ iz Vrhovlja, i to jedanaestorica iz Jarebića i (obratite pozornost na ostala „gorštačka siromašna sela“), dvanaestorica iz Lukavca, isto toliko iz Lomnice, jedanaestorica iz Lužja, dvojica iz Velike Mlake, a iz Male Mlake nijedan, otišli *dobrovoljno* u Medvedgrad moleći zaštitu medvedgradskih gospodara. Čak i kad su neki plemići Vrhovlja, koji su po tvrdnji Nade Klaić bili pošteđeni od Košačkog, otišli na zagrebački kaptol i dali izjavu da će ubuduće biti podložni (dakle, kmetovi) Jurju Brandenburškom, Nada Klaić stvara svoju verziju i obrazlaže: „*Ako su...podložnici oko Lukavca i u „brdima“ ...sve to činili dobrovoljno, nije teško prosuditi gdje treba tražiti prave*

krivce za dotadašnju rebeliju...Još nešto upada u oči. „Pokajnici“ dolaze u Zagreb sami, nitko ih ne poziva“.

Prema tome, tvrdi ona, podložnici Vrhovlja dobrovoljno i sami, bez poziva odlaze na kaptol nudeći se Jurju Brandenburškom za kmetove. Dvije su riječi zanimljive u ovom pasusu: govori se o „*podložnicima*“, dakle, kmetovima i o „*pokajnicima*“. Zbog čega su *podložnici* išli na kaptol dati izjavu da će biti Jurjevi podložnici, ako su to već bili, a ako su bili *pokajnici*, zbog čega su

se kajali? Dakako, „*poljanci*“ se nisu složili s podložničkom izjavom pitomih „*gorštaka*“ iz Vrhovlja, pa su otišli 12. travnja 1520. godine na kaptol i pobili njihove izjave²².

Od tog časa Nada Klaić je opsjednuta „*rebelijom*“ turopoljskih „*Poljanaca*“, kako ih ona naziva koji su se usudili dići tužbu protiv Jurja Brandenburškog. „*Od prvotnih četrdeset i dvojice tužitelja koji su počeli parnicu pred banom broj je narastao na sedamdeset i osam, koliko ih se skupilo u Budimu. Najviše je tužitelja došlo iz Mraclina (17) i Kuća (13), zatim iz Plesa (9), Kobilića (7) i Kušanca (7). Dakle, opet samo Poljanci!*“, konstatira Nada Klaić (str. 196).

Isti događaj sasvim drugačije opisuje Emilij Laszowski²³: „*Mora da je uslijedilo strašno ugnjetavanje Turopoljaca. Nije onda ni čudo, da su 12. aprila (travnja) god. 1520. došli pred zagrebački kaptol neki bijedni Turopoljci, i uzdajući se da će izbjeći nevoljama, očitovali pred kaptolom da će biti vjerni i poslušni markgrofu Jurju i da će mu podavati običajne službe i daće i da se više ne će protiv njega dizati.*“

O sudbini takvih „*pitomih*“ plemića u drugim plemenitim hrvatskim općinama također piše i Vjekoslav Klaić u *Povijesti Hrvata*²⁴: Spominjući medvedgradske gospodare napominje da „*za svih tih gospodara turopoljski su plemići nemilo stradali...Slično kao s Turopoljcima dogodilo se i drugim nižim plemićkim općinama. Bilo je pače malih plemića, koji su sami svoje plemenite zemlje predavali knezovima i drugim velikašima te stupali u njihovu službu, jer se inače nisu mogli održati*“. Sve su te plemenite općine s vremenom nestale, a upravo zahvaljujući svojem „*buntovništvu*“ (i to ne samo Poljanaca) Turopoljci su uspjeli sačuvati

²² PSPOT II., str. 426-427

²³ PT, str. 64.

²⁴ VK 5 str. 34.

svoje plemstvo, svoju plemenitu općinu i nisu postali kmetovi, na čemu im tako jako zamjera Nada Klaić.

A Klaićka svoju lažnu tezu o turopoljskim „poljancima-buntovnicima“ koji nisu htjeli ratovati razvlači kroz cijelu knjigu. Kad su skoro dvadeset godina nakon nemilih događaja s Košačkim braća Matej i Pavao Slatinski stekli 1539. godine posjed u Turopolju, navela je autorica (zlopamteći) da su „*njihovi novi posjedi među „poljancima“, dakle, među onim stanovnicima Turopolja koji su se pokazali kao buntovnici*“ (str. 217).

Onda, jesu li „buntovni“ Turopoljci uopće plemići?

Kako bi konačno okončao sporove koje su Turopoljci vodili s medvedgradskim gospodarima i u namjeri da se konačno utvrdi povijesno-pravni status turopoljskih plemića, kralj je 1520. godine naložio ugarskom pravniku Istvanu Verböcziju, najvećem stručnjaku za feudalno pravo, autoru *Tripartituma*, temeljnog ugarskog zakonika o feudalnim odnosima iz 1514. godine, koji je bio na snazi više od 300 godina, sve do ukidanja kmetstva 1848. godine da nakon uvida u sve dostupne originalne povijesne listine koje su se čuvale na budimskom dvoru i nakon njihove detaljne analize utvrdi, jesu li Turopoljci pravi plemići ili nisu.

Rezultat Verböczijeve analize bila je zaključna presuda u korist Turopoljaca donesena u Budimu 4. prosinca 1524. godine, a uz nju i još dvije isprave, jedna od 5. prosinca a druga od 9. prosinca 1524. godine, kojima je bez ikakve sumnje utvrđeno da su Turopoljci iz plemenite općine turopoljske pravi plemići kraljevine. Potvrđena su im njihova plemićka prava i povlastice, Jurju Brandenburškom oduzeta je jurisdikcija nad Turopoljem, a plemići Turopolja su vraćeni pod jurisdikciju hrvatskog bana i podbana (*nobiles Campi Zagrabienensis iurisdictioni bani et vicebani reimponet*).²⁵ U svim ovim ispravama kralj Ludovik isključivo koristi termin „*plemići Turopolja*“ (*nobiles Campi Zagrabienensis*). I premda je u presudi potvrđeno da su Turopoljci sami izgradili kaštel Lukavec i da im ga je oteo Ivan Tuz od Laka, Verböczy se nije upuštao u utvrđivanje tadašnjeg vlasništva, jer mu to nije bila ni zadaća. Stoga je još idućih 30 godina kaštel Lukavec ostao predmetom spora, ali i postao uzrokom novih nevolja Turopoljaca.

Sa zloradošću Nada Klaić navodi na str. 202. (a u fusnoti čak opširno citira latinski tekst), kako će sada Turopoljci biti „*dužni poput ostalih slavonskih plemića ratovati protiv neprijatelja, a dužni su primati i vojnike na stan*“, te izmišlja (jer ne navodi nijedan dokument takvog sadržaja) kako su „*turopoljski plemići s velikim negodovanjem dočekali kraljevsku*

---

²⁵ PSPOT II. str. 533-534.

odluku. *Prošlo je, naime,*“ nastavlja ona, „*doba simpatične neizvjesnosti kada su smjeli i mogli tužakati medvedgradsku gospodu premda im ništa nisu davali. Morati će ići u rat, plaćat će taksu, a što je najgore, vladar će im ili njegov ban slati vojnike na stan u njihove kuće.*“ Tako im i treba, tim pokvarenim Turopoljcima, čita se iz njezina podteksta, kad su silom htjeli ostati slobodni umjesto da se pokore medvedgradskoj gospodi i postanu kmetovi.

I dok Nada Klaić na stranicama 201-202. svoje knjige minorizira sadržaj rečene presude, dodaje svoje komentare i relativizira njezin značaj, Emilij Laszowski u *Povijesti Turopolja* navodi da su „*tako plemeniti Turopoljci opet uspostavljeni u svoja stara prava i slobode. Stojalo ih je to mnogo bijede i nevolje nu sretno dodjoše do pobjede! Od toga vremena nije više prigovarano plemstvu i plemićkoj slobodi Turopoljaca, akoprem ovi nijesu dobili grad Lukavec u svoje ruke...*“²⁶

Ova Verböczijeva presuda imala je dalekosežne posljedice za budućnost plemstva u Turopolju. Na temeljima ove isprave rješavat će se vlasništvo kaštela Lukavca, a 1560. godine obnoviti Turopoljsko bratstvo. Uslijedit će donošenje propisa koji su omogućili turopoljskom plemstvu da opstane još narednih 500 godina.

Što se dalje događalo? Markiz Juraj Brandenburški prodao je 1524. godine kaštel Lukavec kraljici Mariji, supruzi kralja Ludovika II., a ona ga je zajedno s utvrdom Medvedgradom 1527. godine prodala banu Ivanu Karloviću Krbavskom. Od njega Lukavec je naslijedio njegov šurjak knez Nikola Zrinski (stariji), koji je bio oženjen Jelenom, sestrom Ivana Karlovića. Stari knez Nikola Zrinski poštovao je prava Turopoljaca, a toga se pridržavao i njegov tadašnji lukavečki kaštelan Ambroz Gregorjanec. Nikola Zrinski umro je 1534. godine, a naslijedila ga je udovica Jelena i malodobni sinovi Ivan i Nikola (budući ban i sigetski junak).

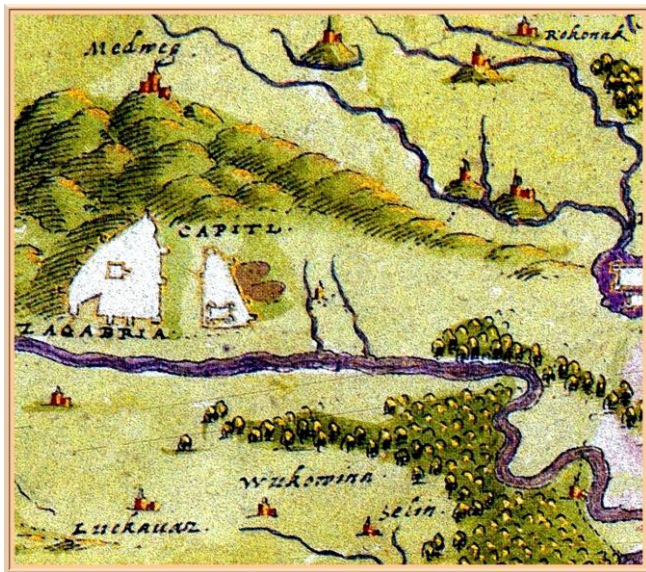
Mladi Nikola Zrinski bio je silnik. Njega nije zanimalo plemićki status Turopoljaca. Smatrao ih je svojim podložnicima i tako se prema njima odnosio. Kad su mu se oni oduprli, nanovo je 1546. godine počelo ugnjetavanje Turopoljaca, pljačkanje i uništavanje njihove imovine. Kako nikakve pritužbe nisu pomagale požalili su se 1548. godine Turopoljci (predvođeni pravnikom Matejom Slatinskim) kralju Ferdinandu i u tužbi naveli sve nepravde koje turopoljsko plemstvo trpi. Kralj je ozbiljno shvatio turopoljsku tužbu pa je na saboru u Požunu, dana 18. listopada 1548. godine, koji je osobno sazvaio i kojem je nazočio, između ostalih, kako piše Vjekoslav Klaić u *Povijesti Hrvata*²⁷, donesen u članku 58. zaključak „*da se svim onim plemićima, koji su za prošlih burnih vremena silomice učinjeni kmetovima, vrati*

---

²⁶ PT str. 244.

²⁷ VK 5 str. 223.

njihova sloboda pod prijeljnom jače sile.“ Na saboru se pojavio i Nikola Zrinski kojeg je pozvao sam kralj. „Nema sumnje“, nastavlja Vjekoslav Klaić, „*da je posljednjem članku poglavito dala povoda parnica koju su u to vrijeme plemići slobodne općine Turopolja podigli protiv kneza i bana Zrinskoga...da ban drži njihov plemeniti grad Lukavec, koji su oni nekad za svoju obranu podigli, zatim da vrijeđa i gazi njihovu plemićku slobodu,...Ban Zrinski branio se da tužitelji nemaju pravo...*“ piše u svojoj knjizi Vjekoslav Klaić i tako se spor otegnuo još šest godina.

Zanimljivo je da Nada Klaić u svojoj knjizi opet daje za pravo isključivo Zrinskome. Kad Turopoljci 1549. godine iznose pred kraljem sve nepravde koje im je činio Nikola Šubić Zrinski i kada kralj naredi da pred kaptolom Turopoljci posvjedoče istinu, Nada Klaić komentira: „Razumije se da ta istina mora biti onakva kakva je bila turopoljska priča u Požunu! Nikakvo iznenađenje kada u ožujku 1549. godine 44 svjedoka svjedoče

sve što se od njega traži“ (str. 222). Tko to od njih traži, nije napisala! Na kraju zaključuje da je to: „..., naravno, bila laž! Nikola Zrinski je i kao ban i kao lukavečki vlastelin imao pravo od njih zahtijevati uz zakletvu vjernosti, i službe i podavanja!“ (str. 225). Ostala nam je dužna razjasniti, odakle to pravo jednom plemiću, pa makar to bio i Nikola Šubić Zrinski, da nameće drugom plemiću službu i podavanja? Ishod cijele parnice pokazao je da su Turopoljci ipak posvjedočili istinu.

Završetak ove pravne bitke između Turopoljaca i Nikole Šubića Zrinskog pripisuje Nada Klaić njegovoj popustljivosti: „Tako su se popuštanjem bana Nikole Zrinskoga turopoljski plemići, doduše, oslobodili dugogodišnje vlasti medvedgradskih gospodara, ali to im oslobođenje nije donijelo mnogo koristi“. No je li se uopće radilo o bilo kakvoj popustljivosti? Dakako da nije! Zrinski nije nikad nikome popuštao pa tako nije želio niti vratiti kaštel Lukavec, ako za njega ne dobije dostojnu naknadu. On nije bio naviknut da izgubi ni u ratu, a kamoli u miru. Stoga je od kralja zatražio utvrđeni grad Čakovec koji je nekad pripadao hrvatskom banu Ivanu Ernuštu Čakovečkom, i koji je već trinaestak godina bio napušten. Zrinski se bez odobrenja već bio uselio u utvrdu Čakovec i uporno se obraćao kralju s molbom da mu je daruje. U želji da napokon okonča stoljetnu borbu Turopoljaca za

njihova prava i posjede kralj je popustio Nikoli Zrinskom i darovnicom od 15. travnja 1554. godine poklonio mu grad Čakovec. Konačno se iduće godine Zrinski preselio u Čakovec i Turopoljcima prepustio kaštel Lukavec. U skladu s mirovnom nagodbom, prema kojoj su se Turopoljci obvezali (a sve u želji da im se što prije vrati Lukavec) da od Zrinskog neće tražiti nikakvu naknadu štete, potpisan je 1555. godine lažni zapisnik prema kojem je Zrinski navodno „*uredno predao grad Lukavec*“. Da to nije bilo točno vidi se iz isprave izdane naredne 1556. godine kad su turopoljski plemići, nakon uspješno okončane pravne bitke, odlučili na spravišću održanom 10. svibnja 1556. godine darovati kaštel Lukavec svojem pravnom zastupniku i novoizabranom županu Mateju Slatinskom. Iz zapisnika se vidi da su Turopoljci u znak zahvalnosti Slatinskom darovali *razvalinu* grada Lukavca²⁸. Zrinski, dakle nije, kako stoji u zapisniku, „*uredno predao grad Lukavec*“, već je kaštel iz osвете devastirao i onda ga predao Turopoljcima kao razvalinu. O tome Nada Klaić ni mukajet!

Turopoljski pravnik Matej Slatinski, koji je u korist Turopoljaca dobio pravnu bitku protiv Nikole Šubića Zrinskog, za Nadu Klaić je, dakako, negativna osoba. Na str. 229. ironično je napisala da su u svibnju 1556. zahvalni plemići još više nagradili Slatinskog, „*jer im je pomogao osloboditi se od „jarma ropstva“ pod kojim su – tobože – stenjali od Ivana Tuza, a osobito zato što ih je zastupao protiv bana Nikole... Najprije mu poklanjaju razrušeni lukavečki kaštel...da u njemu sagradi svoj stan i plemićki dvor... Sva poklonjena dobra prenose darovatelji pravo vlasništva „za vječno“ na Slatinskog i članove njegove obitelji*“. Na idućoj 230. stranici, međutim, navodi, da je „*Slatinski tako čvrsto sjeo u lukavečki kaštel da se odanle nije dao istjerati.*“. Nejasno je, zašto bi se netko morao dati istjerati iz svojeg doma koji mu je darovan „*za vječno*“ i tko bi ga uopće tjerao.

Malo još i o drugim krivotvorinama i netočnostima

Najnevjerojatniju krivotvorinu na štetu Turopoljaca napravila je Nada Klaić opisujući događaje vezane uz Srbe koji su pobjegli pred Turcima. Grof Ulrik Celjski, gospodar Medvedgrada polovicom 15. stoljeća, bio je oženjen kneginjom Katarinom Branković, sestrom srpskog despota Đurđa Brankovića pa su mnogi izbjegli Srbi (odnosno Rašani, kako su ih nazivali) zaštitu našli kod grofova Celjskih.

U *Povijesti Turopolja* Laszowski piše²⁹ kako su Rašani „*doskora počeli zlorabiti svoj položaj, jer su stali uznemirivati hrvatske plemiće i njihove kmetove, čineći im nepravde, nasilja i štete. Naročito stradali su od ovih pridošlica naši Turopoljci.*“

---

²⁸ PSPOT III. str. 378.

²⁹ PT str. 54

U Hrvatskoj enciklopediji³⁰ piše J. Modestin: „...a kralj Vladislav Posmrče uzeo ih (Turopoljce) je u zaštitu protiv Rascijana (Srba) koji su pobjegli ispred Turaka i našli zakloništa kod kralja i velikana, naročito kod knezova Celjskih. 22.11.1447. pisao je kralj iz Praga banu Ivanu Vitovcu, da štiti T.(uropoljce) u uživanju stare slobode, a Srbima je strogo zabranio, da ne uznemiruju T.(uropoljce).“

Nada Klaić razvija, međutim, vlastitu teoriju, ničim potkrijepljenu nevjerojatnu priču za koju ne postoji nigdje nijedan povijesni izvor. Na stranici 150. svoje knjige navodi da „povika na Rašane dolazi iz Turopolja. Čini se da su turopoljski plemići negdje u to vrijeme dali sastaviti tobožnju Ladislavovu ispravu iz 1457³¹. upućenu tobože slavenskom banu Janu Bitovcu sa zapovijedi da štiti turopoljske plemiće od pojedinih Rašana“. Uz pomoć izraza „čini se“ i „tobože“, jer suprotnih dokaza nema, Nada Klaić bez ikakvog objašnjenja nastoji dovesti u sumnju žalbe Turopoljaca. Pa koji je onda, po mišljenju Nade Klaić, pravi razlog da se Turopoljci žale samom kralju na medvedgradske Rašane? Ni manje ni više, tvrdi autorica, nego nacionalna i vjerska netrpeljivost Turopoljaca. Turopoljci mrze Srbe! „Katarinino porijeklo i njezina vjeroispovijest – i bez obzira na to je li kneginja Katarina zaista imala Srbe oko sebe! – postali su uspješne krilatice za progon...“, napisa Nada Klaić i ostade živa. Treba biti zbilja jako pronicljiv da bi se čovjek tome dosjetio jer kad se pročita spomenuta isprava³² vidi se da se nigdje ne spominje niti kneginja Katarina, niti njezino podrijetlo, a niti njezina vjera. U kraljevoj se ispravi isključivo navodi da se Turopoljci žale na nedjela medvedgradskih i drugih Rašana (*Rascianis in castris nostris Medwe, Rakonok, utriusque Kemlek et Kaprincza...*) i nigdje se u njoj ne traži bilo čiji progon. Zahtijeva se jedino od bana da Rašani ostave Turopoljce na miru. I ništa više!

Za utjehu Turopoljcima može se jedino napomenuti da nisu samo oni tako loše prošli kod Nade Klaić. I zagrebački su „purgeri tada... veoma hrabri i dugojezičavi“ pretvorili Srbe u „raške razbojnice“, te da su „porijeklo ili samo jezik“ poslužili kao odličan izgovor za napad, objašnjava Nada Klaić svojim čitateljima koristeći pritom, kao što se može pročitati, jako znanstvene izraze.

Na str. 200. ismijava Turopoljce navodeći: „Valja doduše istaći da plemićki suci ne znaju dobro ni ime novoga zakupnika“, a dolje u fusnoti objašnjava: „Pišu ga Iohannes Kossawczyk“. Kad zavirimo u povijesne dokumente³³ nailazimo na razne inačice pisanja ovog prezimena: *Kosaczky, Kosatzky, Kossaczky, Kosarchky, Kosarczky, Kosartzki, Kossawczyk,*

³⁰ *Hrvatska enciklopedija*, sv. III., Naklada Hrv. izdavačkog bibliografskog zavoda, Zagreb 1942., str. 928.

³¹ ustvari 11. studenoga 1447.

³² PSPOT I., str. 465-466.

³³ PSPOT, II., str. 487-492.

Kozachky, Kossarczky, Kosazki i Kosarczky i teško je odgonetnuti koje je prezime pravilno napisano. Nada Klaić transkribira prezime kao *Kosački*, no i to je dvojbeno jer se u latinskim tekstovima prigodom pisanja hrvatskih prezimena kombinirala mađarska i latinska ortografija. Tako slovo *s* ili *ss* najčešće stoji za glas *š* ili *ž* (*Bussewecz, Rosich ili Rossicz, Sukchich = Buševac, Rožić, Žugčić*), dok se za glas *s* uglavnom koristila slovna kombinacija *z, sz ili zs* (*Berizlawych, Szever, Sziszek, Sztepanich, Puzstika*). Sukladno tome umjesto *Kosački* pravilnija bi bila transkripcija *Košaćki, Košarski* ili *Kožarski*.

A da s imenima nema baš ni Nada Klaić mnogo sreće pokazuju primjeri iz njezine knjige. Tako čitamo na stranici 87. da se „*Karlo Drački u travnju 1371. godine našao u Čiču (datum in Chican), gdje mu je turopoljski župan Stjepan donio na potvrdu Ludovikov privilegij...*“. U tekstu na latinskom jeziku³⁴ pod nadnevkom „*Anno 1371. 16. aprilis. In Chican.*“ piše „...*quod Petrus filius Stephani comes terrestris de Campo Zagrebiensi...*“. Znači nije to bio župan Stjepan, već Petar sin Stjepanov, župan turopoljski.

Na stranici 190. piše: „...*digao se plemeniti Čuntić iz Kuća...Spomenuti Emerik je bez sumnje bio otac osuđenih Grgura, Valenta i Andrije Čuntića.*“. Kako pouzdano znamo da u Kučama (a ne *Kučama*) nema Čuntića, pogledao sam prijepis originalne isprave³⁵, a tamo piše: „*Emericus Chwnchych de Kucha, ...contra nobiles Gregorium Chwnchych, ...Valentinum Chwnchych, ...ac Andream Chwnchych*“. Dakle Čunčić, a ne Čuntić.

Na stranici 202. saznajemo da je „*kraljevsku odluku o novom položaju turopoljskog plemstva sastavio nitko drugi nego Ivan Verbeci...*“. Iza oblika *Verbeci* teško je prepoznati poznatog mađarskog pravnika *I. Verböczija*, no onaj *I.* ispred prezimena ne stoji radi *Ivana* već *Istvana*, a to bi na hrvatskom bio *Stjepan*, a ne *Ivan*.

A kako se zvao pravnik i turopoljski župan Slatinski, koji je dobio spor protiv Nikole Zrinskog? Na strani 217. u zadnjem odlomku spominje se *Matija Slatinski*, a tri retka niže *Matej Slatinski*, par redaka niže ime mu je ponovno *Matej*, a u trećem redu odozdo zove se *Matija*. U retku ispod tog (predzadnjem) opet je *Matej*. I sve to u istom odlomku, na istoj stranici.

Umjesto zaključka

Eto, tako je pisala o Turopoljcima i o njihovoj povijesti Nada Klaić, jedna od najpriznatijih hrvatskih povjesničarki za hrvatsku srednjevjekovnu povijest. Na isti je način

---

³⁴ PSPOT I. str. 88.

³⁵ PSPOT II. str. 373. i 374.

kao sveučilišna profesorica podučavala svoje studente i u tome je naša turopoljska tragedija. Umrla je 1988. godine.

Trebalo bi stoga podržati inicijativu Plemenite općine turopoljske da se nakon one jedine, ali ipak nepotpune i parcijalne povijesti Turopolja, koju je prije više od sto godina napisao Emilij Laszowski, pripremi suvremena, pouzdana i cjelovita povijest Turopolja, posebice plemenite općine turopoljske.

Dvoje naših vrsnih poznavatelja i istraživača turopoljske povijesti, dr. sc. Agneza Szabo i dr. Branko Dubravica objavili su dosad već niz zapaženih knjiga i članaka iz turopoljske prošlosti. Bio bi to veliki dobitak za Turopolje i za Grad Veliku Goricu, ali i za cijelu Hrvatsku, kad bi se prihvatili pisanja, ako ne opsežnije, a ono barem jedne sažete ali pouzdane povijesti Turopolja. U financiranju tog pothvata mogli bi se Plemenitoj općini turopoljskoj pridružiti Muzej Turopolja, velikogorički Ogranak Matice hrvatske, Pučko otvoreno učilište i poglavarstvo Grada Velike Gorice. Na taj bi se način mladim Turopoljcima omogućilo da upoznaju pravu povijest svojeg zavičaja kako je ne bi učili iz knjiga poput *Medvedgrad i njegovi gospodari*, autorice Nade Klaić.

Ivan Rožić

Kratice u fusnotama

TM - Trpimir Macan: *Povijest hrvatskog naroda*, Školska knjiga, Zagreb 1971.

PSPOT – Emilij Laszowski: *Povijesni spomenici plem. općine Turopolja*, svezak I.- IV. Tisak Antuna Scholza, Zagreb 1904/1905.

PT - Emilij Laszowski: *Povijest plem. općine Turopolja*, svezak I., Tiskara Antuna Scholza, Zagreb 1910.

ŠB – Šandor Bresztyenszky: *Pravno-povijesni podatci o Turopolju*, Dionička tiskara, Zagreb 1892.

VK - Vjekoslav Klaić: *Povijest Hrvata*, knjiga 1 - 5, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb 1974.